

У той час середня тривалість вегетації, тобто періоду від фенодати початку набубнявіння вегетативних бруньок до повної осінньої зміни кольору листя гінкго дволопатевого $182,78 \pm 5,70$ дні, має високий показник точності (3,12 %), що цілком задовольняє необхідну точність для даної роботи, оскільки вкладається в межу 5 %.

Табл. 2. Середня тривалість окремих фенофаз сезонного розвитку гінкго дволопатевого

№ з/п	Фенофази	Тривалість фенофаз, дні	Помилки середніх величин, дні	Середні квадратичні відхилення, дні	Коефіцієнт варіації, %	Точність середнього значення, %
1.	Набубнявіння вегетативних бруньок	17	2,21	6,64	38,81	12,94
2.	Облиствлення пагонів	39	8,98	26,94	68,30	22,77
3.	Осіння зміна кольору листя	30	5,18	15,54	51,80	17,27
4.	Листопад	26	3,68	11,05	41,82	13,94

Висновки

Ритми росту і розвитку деревних рослин спадкові [4], проте за певних умов можуть змінюватись, і, як стверджують автори, успіх інтродукції рослин залежить від амплітуди їх змін. Чим більша можливість у термінах наступання конкретної фенологічної фази розвитку, тим вищі адаптивні можливості виду. Здійснений аналіз проходження фенодат у різні роки спостережень дає підстави твердити, що гінкго дволопатеве має високо адаптивні можливості, оскільки амплітуда проходження фенофаз у різні роки досить широка. Терміни проходження фенологічних дат залежать від суми активних температур.

Література

1. Александрова Н.М., Булыгин Н.Е., Ворошилов В.Н. и др. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. – М.: Наука, 1985. – 27 с.
2. Булыгин Н.Е. Фенологические наблюдения над древесными растениями – Л.: ЛЛТА, 1979. – 98 с.
3. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Агропромиздат, 1985. – 351 с.
4. Климаченко А.Ф., Встовская Т.Н.// Интродукция древесных растений в лесостепном Приобье. – Новосибирск, 1982. – С. 160-210.

УДК 502.4:502.752(477.82)

Н.А. Піць – НЛТУ України

ШАЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАРК – ОКРАСА ПОЛІССЯ

Шацький національний природний парк є унікальною екосистемою за своїми гідрологічними, флористичними і фауністичними особливостями, а також за природно-кліматичними і рекреаційними умовами, про що свідчить особливий інтерес до Шацьких озер з боку відпочиваючих.

Ключові слова: Шацький національний природний парк, ландшафт, рекреація, функціональне зонування.

N.A. Pits – NFWT of Ukraine

Shatsk national park is the decoration of Polissya

Shatsk national park is unique ecosystem after the hydrological, floristic and faunistic features, and also after naturally-climatic and rekriations terms, about, that testifies the special interest to Shatsk of lakes from the side of holiday-makers.

Keywords: Shatsk national natural park, landscape, recreation, functional division.

Шацький національний природний парк було створено одним із перших в Україні й існує вже понад 20 років. Його унікальність полягає, передусім в тому, що тут зберігається група найбільших у нашій державі озер, які утворюють єдиний природний комплекс у Західному Поліссі з типовими для нього екосистемами, своєрідним рослинним і тваринним світом, гідрологічним режимом тощо.

Шацький національний природний парк загальною площею 32820 га створений 28 грудня 1983 р. з метою збереження, відтворення та ефективного використання природних комплексів і об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

Шацький НПП розташований у північно-західній частині Волинської обл., на території Шацького адміністративного району, протяжністю з півночі на південь – 18 км, зі заходу на схід – 29 км [1].

Згідно з фізико-географічним районуванням України територія парку розташована в зоні змішаних лісів Волинського Полісся у Верхньоприп'ятському фізико-географічному районі. У геоморфологічному плані територія парку перебуває в межах Верхньоприп'ятської низини, в області Волинської акумулятивної рівнини, у Шацькому водороздільному горбисто-впадистому районі.

На території парку проходить головний Європейський водорозділ, який розділяє басейни р. Прип'ять і р. Західний Буг. Низькі водорозділи зумовлюють слабе дронування території. У пониженнях ґрунтові води досягають земної поверхні, і тим самим спричиняють постійне заболочування території.

Територія парку згідно з геоморфологічним районуванням території України належить до геоморфологічної області Волинської акумулятивної рівнини, Шацького водороздільно горбистого карстово-озерного геоморфологічного району [1].

Територію парку поділено на функціональні зони, відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд". При цьому врахована ступінь збереження природних комплексів, характер ландшафту, традиційна господарська діяльність, стан об'єктів рослинного і тваринного світу, культурна та історична цінність об'єктів. У виділених рекреаційних зонах встановлено різний режим використання території [2]:

- *заповідна зона* – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників. У заповідній зоні можна здійснювати доглядові рубання в молодняках з метою формування корінних деревостанів. Територія заповідної зони збільшилась з приєднанням державного ботанічного заказника "Втенське" площею 130 га та заказника місцевого значення "Ростанський" площею 14,6 га [2];
- *зона регульованої рекреації* – призначена для короткострокового відпочинку та оздоровлення населення, огляду особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволено влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів й екологічних стежок; тут заборонено рубання лісу головного користування, промислове рибальство й мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;
- *зона стаціонарної рекреації* – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку;

- *господарська зона* – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку.

Шацьке поозер'я розташоване в межах західної частини Поліської низовини і належить до зони змішаних лісів Волинського Полісся. За схемою ландшафтного районування Волинської області К.І. Геренчука, територія належить до Шацького ландшафтного району і представлена ландшафтами з переважанням місцевостей заболочених заплав, слабодернованих межиріч з перевагою чорновільхових і дубово-соснових лісів та орних земель на дернових, лучних і дерново-середньопідзолистих ґрунтах.

Характерною і відмінною особливістю ландшафтною будови території, що дає змогу виділити її у окремий природний район, є природно-аквальні комплекси, які перебувають у тісному взаємозв'язку з природно-територіальними комплексами. Мозаїчну будову і взаєморозташування аквальних та природно-територіальних комплексів зумовили різноманітні ландшафтотворчі чинників.

Аквальні комплекси виступають тут індикаторами всього природного середовища регіону і визначають значною мірою його екологічну ситуацію. Озера слугують як регулятори поверхневого стоку і нагромаджувачі специфічних відкладів (сапропелю, глини, намулу тощо). Крім того, озера є місцем проживання різноманітних рослин і тварин.

На території парку розташовано 24 озера загальною площею 6354, 6 га (13 % від загальної площі парку), тому одним із основних завдань парку на сьогодні є збереження і відновлення озерних екосистем [3].

Озера природного парку за походженням належать до різних генетичних типів. Наприклад, озера Світязь, Пулемецьке, Кримно-карстового походження; Пісочне, Люцимер, Перемут належать до типу успадкованих котловин у крейдяній поверхні, ускладненій карстом, а Чорне Велике – до озер льодовикового походження, про що свідчить залягання морени на його дні. Серед понижених масивів виникли озера реліктового походження (наприклад, Озерце). Береги їх дуже заторфовані, дно замулене. Такі озера інтенсивно заростають і перетворюються в болото.

Значний вплив на режим рівнів в озерах та їх чистоту має господарська діяльність людини (меліорація, розорювання земель, внесення мінеральних добрив, побутове, виробниче та рекреаційне забруднення).

Особливості природних умов зумовлюють і характер розподілу рослинного покриву парку. За геоботанічним районуванням (Брадів, Андрієнко, 1977), його територія належить до Ратнівсько-Любешівського (Верхньоприп'ятського) району з переважанням соснових лісів чорницево-зеленомохових та евтрофних осокових боліт. Вкриті лісовою рослинністю землі займають 50 % загальної площі парку, луки – 14,3 %, болота – 4,0 %, води – 14,2 %. Решта площі знаходиться під орними землями, садибами, трасами.

Ліси розподілені порівняно рівномірно, проте їх суцільні великі масиви зосереджені на околиці парку. Серед лісових формацій переважають соснові ліси, займаючи 69 % площі парку, вкритої лісовою рослинністю. Серед

них найбільшу площу займають ліси чорницеві (54 %), меншу – соснові ліси зеленомохові (13 %), ще меншу – соснові ліси лишайникові (2 %). Близько 8 % території лісових формацій припадає на заболочені соснові ліси.

Дубово-соснові ліси на території парку трапляються зрідка, займають вони близько 2 % площ, вкритих лісовою рослинністю. Невеликими ділянками на території парку трапляються грабово-дубові ліси (0,8 %), які зростають на незначних за площею підвищеннях, оточених вільшняками, лісовими сфагновими болотами або сосновими лісами чорницевими. Вільхові ліси займають 12,6 % площі, вкритої лісовою рослинністю. Їх невеликі ділянки відмічені по всій території парку, проте трапляються і значні за площею суцільні масиви цих лісів. Березові ліси з березою повислою, що займають 15 % площі, вкритої лісовою рослинністю, трапляються на місці корінних соснових і дубово-соснових лісів.

Рослинний покрив території парку в цілому характерний для Західного Полісся. Він відзначається мозаїчністю, що зумовлено особливостями геоморфологічної будови території – наявністю значної кількості озер та улоговин.

Отже, Шацький національний парк є унікальним за своїми ландшафтними характеристиками. Він являє собою озерні, лісові та болотні екосистеми західнополіського типу, а за характером озерного комплексу, флористичними, фітоценотичними і геоморфологічними особливостями, характером орнітофауни – не має аналогів в Україні.

Тому, в інтегральній проблемі охорони природи і збереження ландшафтної та біологічної різноманітності, важливим завданням є вдосконалення системи природоохоронних територій, зокрема оптимізація мережі національних природних парків, на які покладається виконання природоохоронних, еколого-просвітницьких та рекреаційних функцій.

Література

1. **Шацький** національний природний парк. Наукові дослідження 1983-1994рр. Світязь. 1983. – 220 с.
2. **Проект** організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів Шацького національного природного парку. – К.: 1999. – 129 с.
3. **Стойко С.М., Яценко П.Т., Жижин М.П.** Шацький природний національний парк. – Л.: Каменяр, 1986. – 46 с.

УДК 582. 912 42

*Ст. наук. співроб. Г.В. Тимчишин, канд. біол. наук –
Ботанічний сад ЛНУ ім. Івана Франка*

БІОЛОГІЧНІ ГРУПИ РОДОДЕНДРОНІВ ТА ЇХ ЗИМОСТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Наведено результати тривалості життя листків 75 таксонів рододендронів, інтродукованих в ботанічному саду Львівського національного університету імені Івана Франка, та їх зимостійкість.

Ключові слова: рододендрони вічнозелені, напіввічнозелені, листопадні, зимостійкість.